

Opravdana kritika

Midhat Riđanović: *Totalni promašaj*. Šahinpašić, Sarajevo, 2003.

Nije uobičajno da kritički prikaz neke gramatike obuhvaća gotovo dvjesto stranica i da se stoga objavljuje u obliku zasebne knjige. No upravo to je slučaj s knjigom *Totalni promašaj*, čiji podnaslov glasi *Prikaz 'Gramatike bosanskoga jezika' Dž. Jahića, S. Halilovića i I. Palića*. Autor tog prikaza, sveučilišni profesor u Sarajevu M. Riđanović, koji je lingvistiku doktorirao u Americi, na kraju sumira: »Iz mog prikaza se jasno vidi da su podobar dio svoje knjige prepisali iz *Hrvatske gramatike*«, što znači da se njegova poražavajuća kritika odnosi i na hrvatske gramatičare.

Iščitavanje gramatike dovodi do zaključka da je treba iz škola »ne samo povući, nego baš zabraniti. Jer bi inače i dalje potpuno dezinformisala nedužan mladi svijet. [...] A autori bi, ako imaju iole samokritičnosti u sebi, trebali hitno dati ostavku na svoje visoke položaje i odreći se svojih visokoparnih titula« (177). Najveći broj stranica kritike Riđanović je posvetio sintaktičkom dijelu gramatike, a upravo o sintaktičkom dijelu se jako pohvalno izrazio Ivo Pranjković u svojoj recenziji: »Poglavlje *Sintaksa* (327–473) bez ikakve je sumnje najbolji i najzanimljiviji dio *Gramatike*. S obzirom da mu je autor posve mladi istraživač (kolega Ismail Palić), moglo bi se reći da je sintaksa obrađena začuđujuće temeljito, ozbiljno i domišljato« (usp. zbornik sa skupa *Aktuelna pitanja jezika Bošnjaka, Hrvata, Srba i Crnogoraca*, str. 225).

Postao je običaj da hrvatski gramatičari pišu pozitivno o pseuodnanstvenim gramatikama: Pranjković je bio recenzent

Praktične hrvatske gramatike D. Raguža, njegov kolega J. Silić recenzent *Croatian grammar* V. Grubišića i *Gramatike crnogorskog jezika* V. Nikčevića (koji se također masovno oslanjao na gramatike objavljene u Zagrebu, posebno na Katičića i Petija). Recenzentima je izgleda dovoljno da u naslovu gramatike vide jednodijelnu oznaku jezika pa da rukopis zaslužuje objavljivanje. A svaka od nabrojanih gramatika doživjela je nakon objavljivanja obimnu kritiku, i to u vlastitoj sredini (v. npr. *Republika* br. 11–12, 1997, str. 212–225 i br. 1–2, 1998, str. 253–258). *Gramatika crnogorskog jezika* i *Gramatika bosanskoga jezika* svojim prepisivanjem hrvatskih gramatika pokazuju da je Hrvatska postala zapaženi izvoznik u zemlje u kojima se govori isti jezik. Ono što izvozi je neznanje.

Kao što se u Hrvatskoj pogrešno izjednačuje jezik s nacijom, tako čini Jahić u prvom dijelu *Gramatike*, o čemu Riđanović na početku svoje knjige kritički govori: »autor pokazuje i da je lingvistički analfabeta time što podrazumijeva da se jezik, narod i država međusobno podudaraju. Samo mala manjina jezika manifestuje takvu podudarnost. Švicarski narod govori na najmanje četiri jezika. Novonastale afričke države u pravilu su višejezične. Narod velike Indije kao i narod još veće Kine govori brojnim jezicima. (U lingvistici je prihvaćen stav da međusobna razumljivost definiše jedan jezik. [...]) Česti su i obrnuti slučajevi: jedan jezik — više naroda. Najbolji primjer te pojave je engleski jezik, kojim govore — da spomenemo samo veće narode — Englezi, Amerikanci, Kanadani, Škoti, Velšani, Irci, Australijanci i Južnoafrikanci« (3).

I mnoštvo drugih pogrešnih tvrdnji u *Gramatici* preuzeto je iz hrvatskih uzora: »Kad bi se iz *Gramatike* izuzelo sve što je plagijat, jedna bi se knjiga svela na pedesetak stranica« (34). Njeni autori rukovode se logikom da »puno je lakše prepisati od neprikosnovenih Hrvata nego mućnuti svojom glavom« (45). Obim nekritičkog

preuzimanja pokazuje da »kod Halilovića i kompanije mora biti onako kako je kod Hrvata pa ne znam kako bilo smiješno« (89).

Na nizu mjesta Ridanović je prisiljen konstatirati »i ova definicija je, bez razmišljanja, prepisana iz *Hrvatske gramatike* iako je potpuno neadekvatna« (80). Na primjer u poglavlju »'Tvorba (artikulacija) glasova' str. 83–96, daje se na početku teško čitljiva slika govornih organa. Teško je čitljiva zato što je smanjena prilikom kopiranja iz *Hrvatske gramatike* grupe autora (izd. Školska knjiga, Zagreb 1997 god.) sa njene 44. strane. Ne samo što je prekopirana inače loša slika nego je autor napravio i krupnu grešku u prepisivanju naziva govornih organa i pokušaju da ih 'prevede' na bosanski« (14–15). Ridanović i kod drugih tema zaključuje: »i to je sve nekritički i bez citiranja izvora prepisano iz *Hrvatske gramatike*, str. 45–48« (17). A »ono što je još gore od samog plagijata jeste činjenica da se — izuzev par njih — radi o potpuno prevazidenim fonološkim obilježjima, koja više niko ne koristi (ali, ako je nešto došlo iz Zagreba, za nas je Božje slovo!)« (17). Obilježja su nekritički preuzeta iz *Hrvatske gramatike* iako su »već odavno na smetlištu istorije lingvistike« (17).

Još jedan »primjer slijepog oponašanja *Hrvatske gramatike*« je i uvođenje posebnog poglavlja s naslovom *morfonologija*: »tačno je da je ovaj naziv jedno vrijeme bio kurentan, naročito kod američkih strukturalista sredinom prošlog vijeka, ali se uskoro uvidjelo da je on besmislen, pa je zato i napušten« (20). I u drugim poglavljima *Gramatike* autori se upuštaju »u razne nepotrebne podjele i potpodjele« (135), preuzimajući ih iz *Hrvatske gramatike* iako one nemaju nikakvu funkciju: »sve klasifikacije u svakoj nauci moraju nečemu služiti, inače su nepotrebne. Zoolog bi mogao podijeliti krave na one sa kraćim i dužim rogovima, ali da li to nečemu služi, da li ta podjela donosi neki novi uvid u suš-

tinu 'kravosti'? Očito je da ne donosi pa je prema tome potpuno nepotrebna. Nije mi samo jasno kako je autor fonetskog dijela *Gramatike* mogao prepisati 'Prateće osobine glasova' [...] a da se nikad nije upitao: 'Pa čemu ta podjela?'« (17).

I pogrešan opis podjele glagola na prelazne i neprelazne prepisan je iz *Hrvatske gramatike*. Usljed toga piše u *Gramatici* da »glagoli čija radnja *prelazi* na (dalji) objekt su *neprelazni*«. A »to je potpuno isto kao da ste rekli 'Ovaj most kojim se može preći preko rijeke je neprelazan' [...] Da sam ovo napisao, ja bih tražio neku vrstu pomoći. Jeste li vi svjesni činjenice da ste rekli da je glagol u sintagmi *pomoći nekome neprelazan*?!? A on je toliko prelazan da mu se objekt ne može ni izostaviti« (132). Za takvu odsutnost zdravog razuma Ridanović nalazi uzrok u sljedećem: »Vi ste to, dragi kolega, preuzeli iz *Hrvatske gramatike*«. Zato Ridanovićev savjet glasi: »Ne vjerujte autoritetima, ma koliko 'visoko' stajali, već uvijek mućnite svojom glavom. [...] Naravno, teško je razviti kritičnost u jednom obrazovnom sistemu u kojem se kritičnost kažnjava« (133).

Pa ipak, toliko nedostatak kritičnosti zapanjuje Ridanovića: »kako ste vi, kao čovjek zdravog razuma, mogli prihvatiti podjelu glagola na prelazne i neprelazne kakvu nudi *Hrvatska gramatika* u svjetlu činjenice da postoje rečenice kao što su *Daj djetetu mlijeko* ili *Oslobodi nas napasti* u kojima se javlja objekt u akuzativu, pa bi glagoli trebali biti *prelazni*, ali i objekt u dativu odnosno genitivu, pa bi glagoli morali biti *neprelazni*!!! Kako da zovemo takve 'miješane' glagole? *Prelazno-neprelazni*? To bi bilo isto što i 'mrtvo-živi'!!! Pa zar vas ta totalna nelogičnost nije navela da bar malo posumnjate u ispravnost podjele glagola u *Hrvatskoj gramatici*? Ili je u pitanju prosto religijsko vjerovanje u Hrvate?« (133–134).

Analizirajući *Gramatiku* Ridanović pokazuje da su njeni autori lingvistički potpuno neobrazovani: ne znaju što je re-

čenica, što je morfem, što je pravi prezent, što je objekt, što je prilog, što je apozicija, što su prelazni glagoli, što je sociolingvistika, ne znaju razlikovati jednostavne od složenih rečenica, subjektne od objektnih rečenica itd. Njihova neobrazovanost je i širih razmjera jer definicije koje nude u gramatici glase npr. »stanje je proces u kojem se neko ili nešto nalazi« — a svatko zna da »stanje je po svojoj definiciji ono što nije proces« (60). Za sintaksu nude kružnu definiciju: »izučava sintaksičko ustrojstvo jezika« — a svaki znanstvenik zna da »osnovno pravilo svake definicije jeste da se u njoj ne upotrebljava riječ koja se definiše« (97). Tvrde: »Nepрави su veznici... zamjenice... i prilozima« — »Ništa to nije bolje od 'Visoke su kuće volovi i žirafe'« (87). Definiraju »da se sa *li* 'pita je li tvrdnja istinita'« — no, kad bi to bilo »tačno, mi ne bismo mogli upitati ni *Možete li mi reći koliko je sati?* jer u ovoj rečenici nema nikakve tvrdnje za koju pitamo je li istinita. U stvari, ako bismo postupili po Halilovićevom opisu upitnog *li*, u našem jeziku bi se moglo postaviti samo jedno pitanje: *Je li tačnolistinito to što kažete*« (118).

Svoje definicije, osim toga, mijenjaju »iz paragrafa u paragraf«, što je »zaista neozbiljno« (127). Ridanović pokazuje da je *Gramatika* puna kontradikcija (32), ponavljanja (42), da ne nudi neke osnovne gramatičke stvari (62, 113, 115) i da sadrži primjere kod kojih se čovjek mora zapitati da li autori uopće znaju svoj jezik npr. *On tada otići kući i tamo ne nađi nikoga* (61), *ja bijah bio hvaljen, on bio bi bio hvaljen* (80). Sumnju u poznavanje jezika pobuđuju i razne tvrdnje u gramatici, npr. Halilovićeva tvrdnja da se *auto-*, *-manija* i *-bus* koriste samo u složenicama, iako svatko zna da za »*maniju* niko i nema druge riječi osim ovih za koje autor tvrdi da se javljaju samo u složenicama, *auto* se upotrebljava više od *kola*, dok se *bus* sve više čuje, naročito od omladine, i na putu je da zamijeni *autobus*« (91).

U sintaktičkom dijelu *Gramatike* »nam se nude dijagrami sa strelicama, vjerovatno da ostave dojam učenosti jer nemaju nikakve druge svrhe« (102). Različite vrste rečenica su kod Palića »vrlo nejasno prezentirane (valjda zato što i njemu samom nisu jasne)« (157). Karakteristično je da »autor se inače često nejasno izražava« (104). Kod više tema »ništa što on kaže nema veze sa sintaksom« (127), a za pojedine odjeljke Ridanović je prisiljen zaključiti da »ovaj odjeljak nije samo nepotreban nego je i štetan« (107).

Tako »Palić nepotrebno komplikuje stvari. On, recimo, uvodi kategoriju 'objektivne' modalnosti, koju dijeli na 'realnu' i 'irealnu', koja prikazuje sadržaj rečenice kao nestvaran. To znači da nešto može biti u isti mah i objektivno i nestvarno?!? Ili, iskazano primjerom, da rečenica *Uh, da te hoće grom pogoditi*' spada u objektivne!!! Ovo već postaje zabrinjavajuće — čovjek se počinje pitati šta je autoru koji je ovo rekao. Na kraju odjeljka kaže se da se 's objektivnom modalnošću rečenice može kombinirati subjektivna modalnost'« — očito je autora potrebno podsjetiti na općepoznatu činjenicu da »*objektivno* i *subjektivno* su antonimi i jedno isključuje drugo« (112).

Zbog nastojanja da oponašaju sve što dolazi iz Hrvatske dogodilo se i da »jedan Palićev primjer glasi *Otišao sam u knjižnicu da kupim knjigu*. On upotrebljava riječ *knjižnica*, inače potpuno stranu bosanskom jeziku, a da uopšte ne zna njeno značenje!!! *Knjižnica*, dragi kolega, u hrvatskom znači *biblioteka*, a tamo se ne kupuju knjige! Tako mu i treba: svi ljudi koji žele biti veći katolici od pape ispadnu smiješni. [...] Palićev jezik inače ostavlja utisak da bi on i život dao da se bar pokopa kao Hrvat« (169).

Rukovodeći se prema hrvatskim gramatikama, autori zanemaruju stvarnu upotrebu jezika. Stoga Ridanović za njihov opis brojeva kaže da »u posljednjem pasusu samo se jednom spominje *hiljada*, a

četiri puta *tisuća*. Ja bih predložio autoru da prošeta do bilo kojeg sela u BiH i čuje koju od ove dvije riječi narod upotrebljava« (56).

Isto vrijedi i za forsiranje priloga *kamo* umjesto *gdje* i *kuda*, što također preuzimaju od hrvatskih gramatičara iako je u suprotnosti s jezičnom praksom. Praksa, naime, pokazuje da »*gdje* se kod nas može upotrijebiti u svim vrstama pitanja o mjestu nečega: o lociranosti, npr. *Gdje živiš?*, o kretanju sa ciljem, npr. *Gdje si krenuo?* i bez cilja, npr. *Gdje šetaš uveče?*. *Kuda* se opet najviše upotrebljava kad pitamo o cilju kretanja (*Kud' si poš'o?*), dakle upravo suprotno od onog što je autor imao na umu« (86).

Spomenuti primjeri forsiranja potvrđuju da normiranje u ovoj gramatici i u hrvatskim gramatikama iz kojih je nekritički prepisivano počiva »na potpuno prevaziđenim principima, koji su 'pravilnim' proglasili oblike što zasmijavaju široke narodne mase« (8). U lingvistici je poznato da »normiranje nikad ne smije proizvesti oblik koji (drastično) vrijeđa jezičko osjećanje većine ljudi« (9).

A domaći jezikoslovci se ne obaziru na jezični osjećaj većine govornika, nego pokušavaju izmišljati svoja pravila i nametati ih izvornim govornicima. Takav postupak je suprotan od lingvistike jer pravila su »ono što mi nesvjesno nosimo u glavi kao izvorni govornici [...], a gramatika je, to danas kažu *svi* lingvisti, opis intuitivnog znanja maternjeg jezika« (107). Izvorni govornici intuitivno znaju svoj jezik jer »svako normalno dijete do pete–šeste godine života savršeno nauči jezik sredine u kojoj je odraslo« (17).

Naši jezikoslovci nastoje intuitivna znanja izvornih govornika proglasiti pogrešnima, a svoje intervencije popravljajanjem jezika. Međutim, jezik izvornih govornika nije u kvaru jer »jezik mogu pokvariti samo tradicionalni jezikoslovci koji ne znaju lingvistiku, i niko drugi« (117).

Tako na primjer »ko god je 'zabranio' upotrebu izraza *na telefonu* bio je totalna lingvistička nezalica jer nije uvidio da ovdje *telefon* ne znači 'telefonski aparat' već 'telefonska veza' i da je *na telefonu* nastalo zbog paralelnosti sa *na liniji/vezi*« (135). Zabrane domaćih jezikoslovaca odnose se na sve jezične razine, među ostalim i na naglaske: »najveći dio ovog odjeljka posvećen je uputama čitaocima kako da siluju svoje jezičko osjećanje i izgovaraju akcent tamo gdje mu nije mjesto i gdje zvuči smiješno« (21). »Ako nekog želite nasmijati, dovoljno je da mu 'pravilno' izgovorite *razvitaka* i *brodolomaca*. Pa većinu ovih oblika ni spikeri ne izgovaraju prema 'pravorijeku'« (46).

Iako bi se trebali držati jezične prakse i opisivati pojave u njoj, »naši tradicionalni jezikoslovci« ne uočavaju neku jezičnu pojavu, a »ako su je uopšte uočili, vjerovatno smatraju 'nepravilnom'«. Time pokazuju koliko su otuđeni od lingvistike jer »pravim lingvistima jedino je važna jezička stvarnost« (22). Umjesto da opisuju jezičnu stvarnost, naši jezikoslovci govore u gramatikama »o nekim izumrlim padežnim oblicima kao *četverome*« (57).

Pokušavaju silom mijenjati praksu. Jedna od stvari koju hoće nasilno promijeniti je i redosljed riječi, pa forsiraju enklitiku neposredno iza prve riječi dužeg subjekta. O tome Riđanović kritički piše: »Kod nas je zavladao moda da se enklitike stavljaju neposredno iza prve riječi dužeg subjekta; to zvuči čudno, ako ne i negramatično, kad je subjekt od više riječi naziv nekog organa ili organizacije ili inače čini čvrstu semantičku cjelinu:?
Predsjedništvo je Bosne i Hercegovine donijelo odluku...?
Evropska je unija ocijenila da... Ovo naročito rade hrvatski spikeri na radiju i televiziji, misleći da je tako u hrvatskom, za razliku od bosanskog. To je potpuno pogrešno mišljenje« (172). Autori *Gramatike* sasvim zaboravljaju da »ako je subjekt kraći, recimo *maj komšija*, onda je najbolje staviti enklitiku neposredno iza subjekta:

Moja komšija je oputovao, što citirano Palićevo pravilo uopšte ne dozvoljava« (173).

Sastavljaju proizvoljna pravila bez prethodnog istraživanja upotrebe, iako jedan od osnovnih znanstvenih principa kaže da »potpuno je u suprotnosti sa duhom savremene nauke govoriti o nečem a priori, a da prije toga nismo obavili odgovarajuće istraživanje« (7). Znanstvenik mora nastupati »sa rezultatima istraživanja na zamašnoj građi« (7). Budući da domaći jezikoslovci to ne čine, njihove tvrdnje o jeziku nisu ni objektivne ni pouzdane. Stoga Ridanović postavlja pitanje: »Da li je to kolega Palić obavio statističko istraživanje i otkrio da se u funkciji adverbijalne oznake prilog javlja u 80% slučajeva a sve ostale forme u 20% slučajeva?« (108). Isti autor *Gramatike* »bez ikakvog istraživanja, onako 'napamet'« tvrdi i razne druge stvari, npr. da je u BiH uobičajenije *Ne mogu ići* umjesto *Ne mogu da idem*, što Ridanović kritizira (125). Domaći autori gramatika ne znaju »da je prošlo vrijeme kada se gramatika pravila 'od oka' — danas morate imati egzaktne, rigorozne testove da biste nešto tvrdili« (123).

»Još jedan primjer Palićevog procjenjivanja jezičke stvarnosti 'od oka' jeste nevjerovatna tvrdnja da je 'oblik instrumentalna sasvim uobičajen uz kopalativni glagol *biti* u prošlom vremenu!! On, istina, daje tri primjera iz svoje građe, od kojih je jedan *U to doba bjeħ junakom*. Ja nemam ništa protiv građe iz koje su autori *Gramatike* crpili primjere, ali kad navedu primjer poput ovog, oni su *dužni* istaći da sadrži arhaične oblike, jer je cilj autora da opišu *savremeni*« jezik (126). Budući da daju zastarjele primjere ne označivši ih kao takve, Ridanović ističe »da je jedna od ogromnih manjkavosti *Gramatike* totalno odsustvo informacija o upotrebnom statusu gramatičkih elemenata« (151). Osim toga, ni ograničavanje građe na književno-umjetnička djela nije opravdano jer »književno stvaralaštvo samo je kap vode u moru u odnosu na stvaralaštvo običnih ljudi« (5).

I kod niza drugih gramatičkih oblika Ridanović podsjeća da »što se tiče učestalosti njihove upotrebe, ne može se ništa kategorički tvrditi bez statističkog istraživanja« (151). Tako npr. o neobaveznim vokalima *a, u, e* u riječima poput *bosanskog(a), tvojem(u), mladom(e)* ističe da »o (ne)upotrebi neobaveznih vokala može se govoriti samo nakon istraživanja odgovarajuće jezičke građe. Autorova tvrdnja da se ti vokali često dodaju padežnim nastavcima u potpunoj je opreci sa mojom ocjenom (i, siguran sam, ocjenom ogromne većine ljudi u BiH) da su skoro potpuno nestali iz govorenog jezika, a da ih u pisanju upotrebljavaju, i to vrlo rijetko, samo starije osobe. Upotreba neobaveznih vokala uz padeške nastavke zvuči arhaično, 'prepedantno' i smeta jezičkom osjećanju ljudi koji ih nikada ne upotrebljavaju. Sasvim je vjerovatno da su se mnogi potencijalni kupci *Gramatike* predomislili kad su pročitali naslov *Gramatika bosanskoga jezika*« (51–52).

Upada u oči da »svi pisci gramatika na području bivše Jugoslavije imaju konzervativan stav u odnosu na jezik. Kao da žele sačuvati neke oblike i gramatička pravila od 'propadanja' i tako zakočiti normalne, prirodne promjene u jeziku. To se najbolje vidi u činjenici da sve novije gramatike još uvijek daju sve komplikovane paradigme imperfekta u bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku, iako je on (osim oblika *bijaše*) davno 'preminuo'. (Ako hoćete nekog nasmijati, recite mu da od glagola *peći* postoji oblik *pecijah!*) To jasno govori da pisci takvih gramatika ne poznaju jedan od temeljnih aksioma moderne lingvistike, ustanovljen još prije pola stoljeća, da promjena u jeziku nije nikakav 'kvar' već neminovan, nezaustavljiv i opravdan proces« (52).

Stoga »krajnje je vrijeme da naši jezikoslovci shvate da se jezik *mijenja*, i da u toj promjeni nema ništa loše« (75). Ta promjena, naravno, nije ona koju domaći jezikoslovci žele nametnuti jeziku, nego se

odvija spontano: »moderna lingvistika je otkrila da jezik ima svoje unutrašnje zakonitosti (ekonomičnost, homeostatičnost, težnja ka simetriji, itd.) koje upravljaju jezičkim promjenama« (30).

Kao što domaći jezikoslovci nemaju ispravan odnos prema jezičnim promjenama, tako nemaju ni ispravan odnos prema govorenom jeziku: »Mi se inače ponašamo kao da je prvo pismo palo s neba pa smo tek onda progovorili čitajući to pismo« (75). U skladu s time »pisci *Gramatike* ne vode računa o jednom od najvažnijih postulata moderne lingvistike: da je govor *primarna* manifestacija jezika« (165). Domaći jezikoslovci bježe od govorenog jezika i zato što on izmiče njihovoj cenzuri. Pomoću cenzure nastoje kontrolirati pisani jezik, ugrađujući je i u jezične priručnike i u udžbenike. Za svaki novi normativni priručnik poznato je da »svojim artificijelnim rješenjima on je 'lansirao' masu nepostojećih riječi i gramatičkih oblika, koje nikad niko, ni Bošnjak ni Hrvat ni Eskim, nije tako izgovorio« (177).

U tim normativnim priručnicima očituje se naopak pristup jer njihovi autori ne polaze od upotrebe kad navode pravila standardnog jezika. Zato se Ridanović pita »kakva bi to bila 'standardna pravila' za razliku od nekih 'nестandardnih', kakva bi to mogla biti druga pravila osim pravila upotrebe« (4).

Hrvatski jezikoslovci imaju krivi odnos i prema pravopisu jer ga silom žele napraviti manje fonetskim pa ih Ridanović podsjeća da »kad su prvi put uspostavljena, prije više od hiljadu godina, pisma engleskog, francuskog, danskog i drugih jezika također su, naravno, bila u najvećoj mjeri fonetska (nije niko lud da izmišlja različite kombinacije slova za jedan glas)« (75).

Na primjeru Hrvatske znamo da su nacionalisti opsjednuti poviješću, bolje rečeno pravljjenjem nacionalno poželjne slike povijesti. Tako i uvodni dio ove *Gramatike* govori na čak 60 stranica o povijesti predstavljanog jezika, što je potpuno neumje-

sno jer »danas u svijetu malo ko piše istorijski uvod u gramatici savremenog jezika« (2). Taj uvodni dio već je doživio oštre kritike u recenzijama objavljenima u BiH, usp. Jagoda Jurić-Kappel, *Dani* br. 188, 12. 1. 2001., Sinan Gudžević, *Dani* br. 191, 2. 2. 2001.

Da autor uvoda, Jahić, ima vrlo čudna shvaćanja znanstvenosti, vidi se već iz toga što »govoreći o naučnom stilu, kaže kako se ni u njemu 'ne može izbjeći izvjesna autorska 'emocionalnost'! Pa ako se u naučnom stilu, najracionalnijem od racionalnih stilova, ne može izbjeći emocionalnost, gdje onda može?!? Je li *Gramatika* pisana racionalnim ili emocionalnim stilom?« (6).

Ridanović pokazuje i da Jahić ne zna osnovnu sociolingvističku terminologiju (4). Napominje mu da »sintagma 'književni jezik' nema nikakvu terminološku vrijednost u lingvistici« i da su »savremeni lingvisti odbacili taj tradicionalni termin jer je *lingvistički* potpuno prazan« (3–4). Kritizirajući izbor termina u *Gramatici* kaže da »ako neko piše gramatiku, tj. bavi se centralnom i najvažnijom granom lingvistike, on valjda treba da uzima termine iz lingvistike, a ne iz geologije ili otorinolaringologije« (4).

U svakom poglavlju *Gramatike* primjetna je sklonost trojice autora da izmišljaju nove termine, iako »nema tu nikakve potrebe za novim terminima, pogotovo ne netačnim i nejasnim« (32). Kod više takvih termina očito je da »ta je besmislena kovanica sastavljena u *Hrvatskoj gramatici* i nekritički prepisana u našu *Gramatiku*« (45).

Zato je stalni prigovor svakom pojedinom autoru *Gramatike* da »nije bilo potrebno da uvodi novi termin jer za ovaj proces postoji moderni međunarodni termin« (151), »umjesto da upotrijebi ovaj međunarodni termin, on izmišlja krajnje rastegljiv i potpuno nepodoban pojam 'ciljna usmjerenost rečenice'« (115). Autor sintaktičkog dijela očito ne zna da »već

stotinama godina ove klauze se svugdje u svijetu zovu relativnim, pa zašto to mijenjati?» (162). Ne zna ni da »ekonomičnost je jedan od najvažnijih principa moderne nauke [...] zato i broj termina treba držati na minimumu« (166).

Zbog nepoznavanja temeljnih znanstvenih principa dolazi do toga da je »najveći Palićev problem da voli praviti silne podjele tamo gdje im nema mjesta (dok istovremeno ne pravi neophodne podjele ili ne poštuje postojeće) i da izmišlja često nejasna imena kategorijama koje je dobio svojim podjelama« (145). Tako npr. »autor uvodi dva nova termina (inače, on prosto uživa da uvodi nove termine!)« poput *završna suršenost*, *početna suršenost* (154, 94).

Poražavajuće je kad se o sintaktičkim poglavljima mora zaključiti da »jedini Palićev 'doprinos' je tušta i tma novih termina [...]. Svakom pametnom čitaocu ova proliferacija termina samo je neuspjao pokušaj da se stvori dojam nekakve 'učenosti', što čak nije ni pošteno« (170). Pritom autori *Gramatike* ne znaju ni osnovnu internacionalnu lingvističku terminologiju, npr. Palić piše »adjektivirani glagolski pridjevi«, premda bi morao znati da »'adjektiv' je prosto latinska riječ za 'pridjev', pa kako se to (glagolski) *pridjev* može 'pridjevirati'?« (102).

Ridanović ističe da »*Gramatika* je inače puna takvih 'duplih' termina. Međutim, danas je tendencija u svim naukama da se svaki pojam odredi *jednim jednoznačnim* terminom, da bi se izbjegla svaka moguća zabuna. Osim toga, za termine se većinom koriste internacionalizmi, mahom riječi latinskog i grčkog porijekla. To danas čine i takvi tradicionalno 'zagriženi' jezički nacionalisti kao što su Francuzi« (54).

U svojoj knjizi Ridanović ide dalje od same kritike jer ujedno pruža i opis čitavih segmenata gramatike koji u dosadašnjim gramatikama nisu opisani. Svjestan da autori *Gramatike* kao ni njihovi hrvatski uzori ne znaju ni što je to standardni jezik, on ih upoznaje s osnovnim principima stand-

ardnog jezika: »Prvi je princip da u njemu bude što manje artifičijelnosti. Drugi da to bude *prirodni* izraz većine ljudi [...]. Uz to, standardni jezik mora biti fleksibilan, otvoren pozitivnim utjecajima i drugih varijeteta istog jezika i stranih jezika, i mora dozvoljavati dubletne pa i 'triplezne' forme istog leksema ako postoje u varijetetu uzoru (ali ne ako ih je 'pravopisac' izmislio)« (177).

Kad domaći 'pravopisci' i ostali jezikoslovci izmišljaju pravila suprotna od postojeće jezične prakse, pokazuju da se uopće ne bave lingvistikom, nego umjesto toga vrše nasilje nad izvornim govornicima: »Psiholingvisti su ustanovili da je jedna od najtežih stvari u ljudskom životu govoriti maternji jezik u neskladu sa intuitivnim jezičkim osjećajem« (177). Intuitivno izvorni govornici vladaju najpotpunijom gramatikom: »U ljudskoj historiji bilo je na hiljade raznih buntovnika, naročito među pjesnicima, ali se nijedan nije pobunio protiv gramatike i napisao nešto poput **duga dan*. Gramatika, onakva kakvu osjećamo u svom 'lingvističkom' stomaku, najefikasniji je policajac u našem životu« (177).

Domaći jezikoslovci svojim pokušajima nametanja izmišljenih pravila samo pokazuju da ne znaju stvarna, postojeća pravila. Takav krivi pristup ponavlja se jer prepisuju jedni od drugih, ne misleći da »kad se piše gramatika u 21. stoljeću, treba se ipak kritički osvrnuti na naslijeđe i vidjeti da li ima nešto da se izmijeni, dopuni, proširi« (88). Pišu gramatike a da ne pročitaju istraživačke monografije o gramatičkim temama. Osim toga, »među našim gramatičarima [...] nijedan nije nikad znao niti danas zna dovoljno engleskog da može čitati stručnu literaturu« (9). Stoga ne čudi što »mi smo u lingvistici još daleko od Afrike« (20).

Izlazak takvih gramatika financiraju države pa te gramatike izvana lijepo izgledaju. Svaku od njih »preporučuje njen obim, lijepe tvrde korice i visoki naučno-stručni status njenih autora« (1). Ovo Ri-

danovićevo zapažanje jednako vrijedi za gramatike u Hrvatskoj, kao i za druge jezikoslovne knjige nacionalno angažiranih autora: luksuzni vanjski izgled i titule autora, a sadržaj tih knjiga je »potpuno razočaranje« (1). Nacionalno angažirani jezikoslovci raspolažu autoritetom vladajuće nacionalističke ideologije pa mogu pisati besmislice jer »mi smo narod koji *nikada* ne dovodi u pitanje autoritete i tradiciju, pa makar nam naš najzdraviji razum govorio da ono što nam autoriteti govore nije tačno« (149).

Gramatike potvrđuju odsječenost naših jezikoslovnih 'elita' od znanosti u svi-

jetu: »Pojava ovako loše knjige rezultat je jedne društvene situacije u koju nove ideje i nova saznanja iz razvijenog svijeta vrlo teško prodiru« (178). Naspram stranih lingvista, »mi stojimo na mrtvoj tački i pišemo gramatike bazirane na lingvističkim postavkama starim preko dvije hiljade godina« (178). Rezultat je koliko predvidljiv toliko i porazan: »'reprezentativna' gramatika vlastitog nam jezika, napisana od 'vrhunskih' stručnjaka, pravo je ruglo« (178).

SNJEŽANA KORDIĆ